

Lakapla anılmak mı, isimle çağrılmak mı? Hangisi Doğru Dersiniz? (1)

Toplumumuzda kültürümüzün bir parçası haline gelen lakap, daha küçük ve kırsal kesimlerde neredeyse kişilerin isimlerinin önüne geçmektedir. Hatta zaman zaman kişinin lakabından dolayı ismini hatırlayamadığımız da çok olmuştur. Dahası lakaplar nesiller boyu devam etmekte ve iki ya da üç nesil o ailenin lakabı ile anılmaktadır. Şimdi etrafımızda olan yakın ya da uzak tanıdıklarımızın lakaplarını bir hatırlayalım. İsmi hatırlamakta zorlandığımız kişilerin kim olduklarını “...*falancanın oğlunu kızının/oğlunun kocası/karısı*” gibi tanımlamalarla bulmaya çalışmaktayız. Görüldüğü gibi ilk referansımız iki nesil önceki lakaplardır.

Kültürümüzde lakap kullanımı son derece büyük bir yer tutmaktadır. Ancak tüm bunlar daha çok sözlü iletişimde karşımıza çıkmaktadır ve sözlü anlatımda kaçınılmazdır diyebiliriz. Küçük çevrelerde lakapları herkes kabullenmiş ve kimi zaman bazı lakaplar incitici olsa da toplum bu tür bir lakabı kabullenmiş demektir. Zira o lakaplar zamanla kimliklerimizde yazan soy isimlerden daha da ön plana geçmektedir. Dilerseniz konuya biraz daha derinlemesine bakalım ve lakapların kimi zaman o kişinin karakteri ile özdeşleştiğini hatta karakteri ve kişiliğiyle ilgili çok önemli ipuçları verdiğini söyleyebiliriz. Çoğunlukla kişinin bilmeden yaptığı bir yanlış veya hatanın bir süre sonra onun lakabı haline geldiğini de biliyoruz. Bilhassa okul yıllarında veya iş yaşamında istemeden de olsa bize yakıştırılan lakaplar hep böylece anıla gelir hayatımız boyunca. Mesela “...*Onbaşının Memed’in Ali*” gibi burada örnek olarak verilen bu lakap ilgili kişinin yaşadığı o çevredeki herkesçe bilinen ve o kişiyle özdeşleşmiş, artık soy ismine gerek duyulmayacak hale gelmiştir. Hâlbuki o çevrede “...*Onbaşı*” gibi daha birçok kişi askerliğini onbaşı olarak yapmış olabilir ama her nedense “*Onbaşı*” lakabı o kişiye yakıştırılmıştır.

Kişiler bir süre sonra lakaplarıyla anıldıkça artık bu durumu yadırgamaz oluyorlar ve bu çok uzun yıllar böyle devam edecektir. Buradan kısaca şöyle bir sonuç çıkarabiliriz. Sanki yıllar önce insanlar daha hoşgörülü, daha samimi ve içten davranabiliyorlarmış günümüzün insanına kıyasla. Şimdi de şöyle düşünelim; en son hangi lakabı duydunuz ve o lakabın kime ait olduğunu bulamadınız? Ya da yaşadığınız küçük çevrede en yeni lakap sizce nedir? Bu durum belki çok sıklıkla olmuyordur ama yine de uzun süre görmediğimiz ve hatırlayamadığımız birçok kişinin ismi ve lakabı vardır. Kimilerinin lakabı son derece küçültücü ve incitici olabilmekte ama bunu değiştirmek kişinin elinde olmadığı gibi, bunun nesiller boyu devam etmesini de engellemesi neredeyse imkânsızdır, ta ki başka bir şehre taşınincaya ve unutuluncaya kadar.

Çoğu zaman lakapları günlük konuşma dilinde hiçbir şey düşünmeden ve herhangi bir kasıta bulunmadan kullanırız. Zira bu tür günlük konuşma tarzı o yörenin insanı tarafından asla yadırganmaz ancak yörenin kültürüne yabancı birisi için sanki yabancı dil konuşuluyormuş ve isimler o dilden alınmış gibi algılanabilir. Öyle ki belli oranda kişilerin açıklamaya ihtiyacı olabilir çünkü kişileri tanımlamada kullanılan lakaplar yöre halkı için son derece açıklayıcı olabilirken diğerleri için aynı şeyi söyleyemeyiz.

Lakaplar ve bir diğer anlamda yakıştırılmış isimler toplum tarafında kabul görmediği sürece asla kalıcı olmayacaktır. Bilhassa kişiyi küçültücü, aşağılayıcı lakapların veya takma isimlerin toplum tarafından kabul görmesi çok kolay gözükmemektedir. Ayrıca kabul görse bile kişinin bundan duyduğu rahatsızlık bir ömür boyu ve hatta gelecek nesilde de hiç hak etmedikleri halde devam edecektir. Bu itibarla, kişileri lakapları ile veya takma isimleriyle anarken dikkatli olmamız gerekebilir. Çünkü günlük iletişimimizde bu duruma pek özen göstermeyiz ve sözleri düşünmeden sarf edebiliriz.

Sonradan verilen lakaplar ve takma adların birçoğu dilimizde herhangi bir anlam taşımamaktadır. Adeta bazen bu kadar yaratıcı kelimelerden oluşan lakap ve takma isimlerin son derece eğlendirici tarafları da vardır. Zira kelimeler hiçbir anlam taşımamaktadır ama günlük dilimize yerleşmiştir. Eğer sevgili dostlarımız alınmazlar ise yöremizden birkaç örnek vermek isterim sadece yüzünüzde küçük bir gülümseme yaratmak için (lakabın sahipleri Hakk’ın rahmetine kavuşmuş ise her birine Allah’tan rahmet diliyorum ve mekânları cennet olsun inşallah). Mesela *cozzik, gödelek, şabalak, hosdili* ve daha birçoğu. Bu kelimelerin anlamını bileneğiniz var mı sadece çağrıştırdığı kişiler hariç?

01 Kasım 2013, Bişkek